

ALMA MATER

VILNENSIS:

Vilniaus universiteto

istorijos bruožai

KOLEKTYVINĖ
MONOGRAFIJA

Vilniaus
universiteto
leidykla

Turinys

Vilniaus universitetas – minint Lietuvos Tūkstantmetį ir Universiteto įkūrimo 430 metų sukaktį 9

Rektorius **B. Juodka**

1 *Vilniaus universitetas: istorinės ir istoriografinės kolizijos*

A. Bumblauskas

- 1.1. Vilniaus universitetas ir Lietuvos Tūkstantmetis 13 1.2. Ką vadiname Vilniaus universitetu? 14 1.3. Kas vadinama universitetais? 19 1.4. Lietuvos ir (ar) Lenkijos universitetas? 25 1.5. Vilniaus universiteto istorijos sintezės ir istoriografijos paradigmos 43 1.6. Kada buvo Vilniaus universiteto aukso amžius? 52 1.7. Vilniaus universitetas kaip Europos universitetų raidos paradigmų ekstremumas? 64

2 *Krikščioniškosios Lietuvos atvertis mokslui*

R. Plečkaitis

- 2.1. Europietiškoji aukštųjų studijų dvasia 73 2.2. Krikščioniškosios intelektualinės kultūros prielaidų radimasis 76 2.3. Lietuvių studijos užsienio universitetuose 78 2.4. Renesanso kultūra Lietuvoje 92 2.5. Mokyklų radimasis ir vidurinio lavinimo klostymasis 96 2.6. Filosofijos ir teologijos studijos Vilniaus dominikonų mokykloje 100 2.7. Teisės studijų organizavimas 106 2.8. Reformatų mokyklos 108 2.9. Vilniaus jėzuitų kolegija 113

3 *Vilniaus universiteto įkūrimas ir pirmasis veiklos šimtmetis (1579–1655)*

- 3.1. Vilniaus akademijos įsteigimas (L. Jovaiša) 129 3.2. Profesoriai (R. Plečkaitis) 140 3.3. Studentai (R. Plečkaitis) 145 3.4. Studijos (R. Plečkaitis) 151 3.5. Mokslo laipsnių teikimas (R. Plečkaitis) 160 3.6. Vilniaus universiteto bibliotekos ištakos (1569–1608) (A. Pacevičius) 172

4 Jėzuitų universiteto mokslo

4.1. Filologija (E. Ulčinaitė) 203 4.2. Drama ir teatras (E. Ulčinaitė) 225 4.3. Lituanistika (E. Ulčinaitė) 230 4.4. Istorija (L. Jovaiša) 236 4.5. Filosofija (R. Plečkaitis) 251 4.6. Matematika (B. Riauba) 276 4.7. Teologija (R. Plečkaitis) 300 4.8. Teisė (R. Plečkaitis) 312

5 Atsikūrimas po nelaimių ir pertvarkos siekiai (1662–1750)

R. Plečkaitis

5.1. Karų padariniai ir universiteto atsikūrimas 331 5.2. Krizės apraiškos akademiniam gyvenimui 334 5.3. Pertvarkos pirmosios apraiškos 336 5.4. Etikos katedros įsteigimas 339 5.5. Valstybinio patriotizmo ir pilietiškumo ugdymas 342 5.6. Socialinių santykių ir valstybės reformos projektas 350

6 Vilniaus universitetas ir Apšvietos epochos pradžia (1750–1773)

R. Plečkaitis

6.1. Universiteto modernėjimas 355 6.2. Naujųjų amžių filosofijos recepcija 369 6.3. Moderniosios gamtotyros dėstymas universitete 380

7 Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės vyriausioji mokykla (1773–1803)

7.1. Edukacinė komisija (E. Raila) 397 7.2. Universiteto reformos (E. Raila) 406 7.3. Naujos Lietuvos mokslo tendencijos (E. Raila) 419 7.4. Matematinės minties permainos (B. Riauba) 437 7.5. Universitetas ir Gegužės 3-ioji (E. Raila) 440

8 Vilniaus imperatoriškasis universitetas (1803–1832)

8.1. Mokslai ir mokymas (M. Jučas) 443 8.2. Matematika (B. Riauba) 488 8.3. Mokymo proceso tobulinimas (M. Jučas) 497 8.4. Administraciniai pokyčiai (M. Jučas) 510 8.5. Universiteto ūkis (M. Jučas) 517

9 Senasis Vilniaus universitetas Lietuvos visuomenės gyvenime

9.1. Universitetas ir valstybė (R. Plečkaitis) 523 9.2. Tarptautinis Vilniaus universiteto pobūdis (R. Plečkaitis) 530 9.3. Naudingų intelektualinių nuostatų formavimas ir pažangių mokslo idėjų raiška (R. Plečkaitis) 539 9.4. Taikomasis mokslas (R. Plečkaitis) 548 9.5. Universitetas – mokslinių mokyklų ir mokslo draugijų židinys (R. Plečkaitis) 550 9.6. Vilniaus universiteto biblioteka ir visuomenė (A. Pacevičius) 555

10

Vilniaus universiteto palikimas ir atkūrimo projektai

A. Kulakauskas

10.1. Vilniaus medicinos-chirurgijos akademija 587
10.2. Vilniaus dvasinė akademija 600 10.3. Universitetinės tradicijos šviesa 616 10.4. Vilniaus universiteto atkūrimo sumanymai 623

11

Vilniaus universiteto atkūrimas ir du jo raidos keliai (1918–1944)

11.1. Universiteto atkūrimas (1918–1919) (S. Jegelevičius) 637
11.2. Lenkiškasis Stepono Batoro universitetas Vilniuje (1919–1939) (S. Jegelevičius) 659 11.3. Lietuvos (Vytauto Didžiojo) universitetas Kaune (S. Kaubrys) 706 11.4. Lietuviškojo universiteto kūrimas Vilniuje (S. Jegelevičius) 743
11.5. Negandų laikotarpis (1940–1944) (S. Jegelevičius) 765

12

Vilniaus universitetas sovietinės valdžios metais (1944–1990)

V.B. Pšibilskis

12.1. Stalinizmo gniaužtuose (1944–1953) 799 12.2. Politinis atšilimas ir stagnacija (1953–1987) 838 12.3. Universitetas pertvarkos ir atgimimo metais (1987–1990) 899

13

Vilniaus universitetas tūkstantmečių sandūroje (1990–2009)

A. Jakubčionis 905

Senasis Vilniaus universiteto ansamblis 947 Vilniaus universitetas mieste 948 Vilniaus universiteto rektorai 949 Vilniaus universiteto garbės daktarai 951 Ikonografiniai šaltiniai 954 Summary 957 Streszczenie 979 Asmenvardžių rodyklė 1002